

# HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.  
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.  
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.  
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

## VERDRAAGZAAMHEID

Wat hieronder volgt gaat niet over godsdienstige of politieke verdraagzaamheid, maar over „het leven en laten leven” in onze menselijke samenleving. Aanleiding tot de keuze van dit onderwerp was eigenlijk een treurige gang van zaken, die zich kortgeleden heeft voorgedaan. Wat was het geval?

Verleden jaar werd in Den Haag aan het Protestants Interkerkelijk Thuisfront en het Humanistisch Thuisfront een vergunning verleend tot het houden van een gecombineerde huis-aan-huis en straatcollecte. Het jaarrooster voor inzamelingen is langzamerhand zo overladen, dat collectes voor éénzelfde doel in één week moeten worden gehouden, omdat het anders onmogelijk is aan alle aanvragen te voldoen. Daar het Katholiek Thuisfront geen openbare geldinzameling houdt, ging het dus om samenwerking tussen het P.I.T. en het Humanistisch Thuisfront. Het P.I.T. heeft echter om principiële redenen geweigerd om van deze vergunning gebruik te maken, zodat het Humanistisch Thuisfront, dat wél met deze combinatie accoord was gegaan, alleen heeft gecollecteerd. Alle pogingen om in onderling overleg tot een regeling te komen waren op niets uitgelopen. Dit jaar werd wederom een vergunning aangevraagd door de beide organisaties, die met de Sociale Raad nogmaals overleg pleegden over de praktische uitvoering. Dit had tot gevolg, dat B. en W. als oplossing voorstelden voortaan de hun toegestane week in twee gedeelten van drie dagen te splitsen. Elk der beide thuisfronten zou dan ieder jaar bij toerbeurt de eerste drie dagen een huis-aan-huis collecte of de laatste drie dagen een huis- met straatcollecte kunnen organiseren.

Het Humanistisch Thuisfront verklaarde zich bereid genoegen te nemen met de eerste drie dagen van de week, zodat het P.I.T. dit jaar ook een straatcollecte kon houden. Dit mijns inziens alleszins billijke voorstel heeft het P.I.T. ook dit keer niet aanvaard, hetgeen aanleiding was voor B. en W. de aanvraag van het Humanistisch Thuisfront af te wijzen en alleen aan het P.I.T. dit jaar

een vergunning te geven, met andere woorden de organisatie, die wel tot een schikking bereid was werd op het moment, dat de voorbereidingen al in volle gang waren, de dupe en staat nu voor de moeilijke taak, om op het einde van het jaar te trachten in het tekort op een andere manier te voorzien.

Ik kan deze hele gang van zaken niet anders zien dan als een blijk van grote onverdraagzaamheid. Alle thuisfronten trachten immers de militairen buiten de kazerne een home te scheppen, waar zij zich thuis voelen. Iedere militair heeft de vrije keuze om van de geboden gelegenheid al of niet gebruik te maken. Vanzelfsprekend zullen zij dat thuis bezoeken, waar de sfeer hun het meest vertrouwd is. Vindt u het ook niet heel teleurstellend, dat een christelijke organisatie zo onverdraagzaam is, dat zij het gemeenschappelijk doel om alle militairen gedurende hun diensttijd zoveel mogelijk geestelijke steun en gezelligheid te geven, op deze wijze heeft tegengewerkt? Zou het P.I.T. een gecombineerde collecte met het Katholiek Thuisfront ook hebben afgewezen? Waarom kan al jaren wel worden samengewerkt door alle levensbeschouwelijke organisaties bij het houden van collectes ten bate van de kinderbescherming, reclassering, enz.?

Ik ben mij er heel goed van bewust, dat het een humanist over het algemeen gemakkelijker valt verdraagzaam te zijn, omdat dit één van de kernpunten is van zijn levensbeschouwing. Juist omdat wij in onze levensbeschouwing uitgaan van de eerbied voor de mens, erkennen wij ook het recht van een ieder op een eigen levensovertuiging. Indien anderen dat recht voor ons niet willen aanvaarden, voelen wij dit als een inbreuk op onze levensbeginselen.

Maar in dit verband heb ik mij wel afgevraagd of deze verdraagzame instelling ook altijd voldoende tot haar recht komt in onze menselijke verhoudingen.

Onwillekeurig dacht ik aan een van de bekende beeldhouwwerken op de Heilige Stal van de prachtige tempels te Nikko in Japan, waar ik kortgeleden zelf ben geweest. Ik bedoel de drie apen, die in hun houding uit-

drukking geven aan de mooie gedachte: zie geen kwaad, hoor geen kwaad, spreek geen kwaad!

Laten wij ons van tijd tot tijd eens bezinnen op dit onbereikbare ideaal, om ons bewust te worden van datgene, waarin wij zo dikwijls te kort schieten.

Overkomt het ons niet allemaal, dat wij innerlijk ontevreden zijn over een bepaald gesprek, dat wij hebben gevoerd, over een zeker oordeel, dat wij hebben uitgesproken, ja zelfs over gedachten, die bij ons zijn opgekomen. Later hebben wij dan spijt over een te snel en ondoordacht innemen van een standpunt, of wij betreuren het, dat wij volkomen ten onrechte een medemens te vlug in woord of gedachte hebben veroordeeld. Het zich rekenschap geven van zulke ervaringen kan van grote betekenis zijn voor menselijke verhoudingen.

Op een heel ander terrein van onze menselijke samenleving worden in de na-oorlogse jaren wel bijzonder hoge eisen gesteld aan veler verdraagzaamheid. Ik denk aan de mensen, die, overgelukkig over hun huis met eigen voordeur, hun intrek hebben genomen in een van de flatgebouwen, waar ten gevolge van geluidshinder en gehorigheid het uiterste gevergd wordt van iemands zenuwen. Ik weet natuurlijk wel, dat ook vóór de oorlog gebouwde woningen niet geluidsdicht zijn, maar iedere bewoner heeft nu eenmaal de morele plicht in zijn manier van leven tot op zekere hoogte rekening te houden met zijn bureu.

Maar helaas zijn bij de bouw van vele nieuwe woonblokken vrijwel geen acoustische voorzieningen aangebracht op grond van een mijns inziens onverantwoorde kostenbesparing. Dit betekent, dat het recht voor elk gezin om ongestoord binnenshuis een bepaald volumen geluid te kunnen voortbrengen, is aangetast met alle ellendige gevolgen daaraan verbonden. Het is dan ook geen wonder, dat de zogenaamde flatneurose als moderne ziekte in omvang toeneemt. U zult met me eens zijn, dat in zulke huizen de verdraagzaamheid van de bewoners op een veel te zware proef gesteld wordt. Het is mij een raadsel, dat ondanks alle waarschuwingen van deskundigen en ondanks het steeds toenemend aantal klachten, nog altijd geen afdoende maatregelen zijn genomen om te voorkomen, dat woningen gebouwd worden, waarin men ongewild getuige is van het leven van boven, onder en naasten bureu!

Zelfs van degenen, die graag bereid zijn de geluiden in huis vrijwillig zoveel mogelijk te beperken, kan niet verwacht worden, dat zij onder dergelijke omstandigheden dragelijk kunnen leven. Het incasseringsvermogen van ieder mens heeft bepaalde grenzen, die voor ieder verschillend zullen zijn, maar het staat voor mij vast, dat de normale grenzen van verdraagzaamheid overschreden worden ten gevolge van ontoelaatbare tekortkomingen bij de bouw van vele na-oorlogse flatgebouwen.

Een ander verschijnsel van de laatste jaren vormen de bromfietsen, waarvan sommigen helaas een zodanig misbruik menen te moeten maken, dat zij op de meest ongelegen tijden met totaal overbodig hels kabaal hun medemensen overlast aandoen. Al heeft het verbod om met open knalpotten

te rijden wel enige verbetering gebracht, afdoende is het allerm minst, zodat verdergaande maatregelen nodig zullen zijn om deze lawaaischoppers tot verdraagzaamheid te dwingen en de zorgen, dat de toch al zo schaarse rust en stilte van de mens in deze tijd niet nodeloos wordt verstoord.

U zult met me eens zijn, dat het minder gemakkelijk is om verdraagzaamheid in de vorm van woonbeschaving af te dwingen. Hierbij komt het veel meer aan op iemands gehele levenshouding. Soms worden wel enige gedragsregels voor bewoners van bepaalde woonblokken vastgesteld, maar het is nu eenmaal onmogelijk om alles af te spreken en vast te leggen. Om maar te zwijgen over de moeilijkheden, die ontstaan als het op de praktische naleving aankomt! Begrip voor zijn medemens is nu eenmaal een onmisbaar element voor een leefbare samenleving. Al zal het lang niet altijd gemakkelijk zijn dit begrip werkelijk op te brengen, als het bij voorbeeld gaat om gerepatriëerden uit Indonesië, die voor het eerst een Hollandse huishouding gaan voeren. Houden we er dan wel genoeg rekening mee, dat zij een heel andere levenswijze gewend zijn en beseffen we dan wel, dat zij onze burenhulp nodig hebben om hen raad te geven bij het stoken van kachels, het inkopen en bereiden van Hollandse groenten, het aanschaffen van warme kleding? Of maken we ons misschien boos over de doordringende geuren, die zij verspreiden bij het klaarmaken van de Indische rijsttafelgerechten en ergeren we ons aan hun gewoonten, die in de eerste tijd zo heel anders zijn dan de onze? Ik zou zeggen, dat wij, humanisten, geen ogenblik mogen aarzelen om deze hulp van mens tot medemens zo goed mogelijk te geven om hun aanpassingsmoeilijkheden te verlichten. Ook hierin zie ik een vorm van verdraagzaamheid, die helaas door vele Nederlanders voor gerepatriëerden nog niet in praktijk wordt gebracht. Na alle ellende, die de meesten van hen in Indonesië hebben meegemaakt, geloof ik bovendien, dat het onze zedelijke plicht is alles te doen wat in ons vermogen is om voor hen de overgang naar een zo geheel ander leven te vergemakkelijken.

En wat te denken van het verkeer in Nederland? We kunnen, helaas, niet zeggen, dat alle weggebruikers verdraagzaam zijn in het verkeer. Hoevelen gedragen zich niet alsof de weg alleen van hen is en hebben niet het minste gevoel voor de rechten van anderen. Wat meer voorkomendheid ten opzichte van elkaar zou ongetwijfeld het enorme aantal ongelukken kunnen doen afnemen.

Het behoeft niemand te verbazen, dat voetgangers zo dikwijls aarzelen met oversteken, wanneer bij uitzondering een automobilist, brommer of fietser zo vriendelijk is voor hen te stoppen. Ze zijn immers niet gewend dat met hun belangen rekening wordt gehouden. En voelen zich zelfs op de beschermde oversteekplaatsen vaak angstig en onveilig.

Ik weet niet hoe 't u gaat, maar ik merk onmiddellijk tot welk type ik de automobilist die voor mij rijdt, moet rekenen. Ik deel hen voor mezelf in twee grote groepen in. Tot de eerste reken ik de soepelen, meer verdraagzamen en tot de tweede de starren, de onverdraagzamen. Het is mijn vaste overtuiging, dat niet alleen de kunst van het chaufferen, maar ook de kunst van geven en ne-

men voor een veiliger verkeer van het grootste belang is.

Tot slot nog enkele opmerkingen over verdraagzaamheid in onze verhouding tot elkaar in gezin, familie, vriendenkring en in ons werk. Het zal ons allemaal wel meer dan eens overkomen zijn, dat wij ons ergeren aan bepaalde gewoonten van mensen, met wie we dagelijks omgaan. Het gaat dikwijls om onbetekenende kleinigheden, die we niet kunnen verdragen. Maar juist omdat ze ons dag in dag uit prikkelen, kunnen ze aanleiding zijn tot veel narigheid, onprettige stemmingen, enz. Daarom moeten wij onszelf van tijd tot tijd eens onderhanden nemen en bedenken, dat een ander zich ook over onze ge-

woonten kan ergeren, zonder dit te laten merken. Ik geloof, dat bezinning op onze eigen verdraagzaamheid bij kan dragen tot ons aller levensgeluk. Een citaat uit een van de werken van de Russische schrijver Toergënjev drukt precies uit waar het om gaat als hij zegt:

„De mens is in staat te begrijpen hoe de ether golft en wat er in de zon gebeurt — maar hoe iemand zijn neus kan snuiten op een andere manier dan hij zelf, dat komt hem volmaakt onbegrijpelijk voor.”

Is het niet goed om ons zo nu en dan deze waarheid te herinneren?

Mej. Mr. J. J. Th. ten Broeke Hoekstra

„Elke volkenkundige of godsdienstwetenschappelijke beschouwing, die gebaseerd is op het bestaan van wezenlijke verschillen tussen ons en de primitieve of andere volken moet worden afgewezen als in strijd met de werkelijkheid.”

Prof. Th. P. van Baaren in zijn onlangs verschenen „Wij mensen”.

„Indien er een zonde is tegen het leven, dan kan die er niet zozeer in bestaan te wanhopen, dan wel op een ander leven te hopen en zich te onttrekken aan de onvermurwbare grootheid van het huidige.”

Albert Camus in „Noces”.

#### STAAT EN MENS

Er is een staatsdienst, die de mensen veroorlooft andere mensen te behandelen als dingen tot welke zij niet in een menselijke, broederlijke betrekking staan en die maakt, dat deze mensen zodanig aan elkander geschakeld zijn, dat de verantwoordelijkheid voor de uitkomst hunner daden op geen van hen afzonderlijk kan neerkomen. Zonder deze opvatting zouden de vreselijke daden die ik heden aanschouwde, in onze tijd onmogelijk zijn.

Het ligt alles hieraan, dat de mensen denken, dat er omstandigheden zijn, waarin men met menselijke wezens mag handelen zonder liefde; maar zulke omstandigheden zijn er niet. Met voorwerpen mag men zonder liefde handelen; men mag bomen omhakken, metselstenen maken, ijzer smeden zonder liefde, maar men kan niet met mensen omgaan zonder liefde, evenals men niet met bijen kan omgaan zonder voorzichtig te zijn. Als je onvoorzichtig met bijen omgaat, zul je hen bezeren en je zult zelf bezeerd worden. Zo is het ook met de mensen.

LEO NIKOLAJEWITSJ TOLSTOI

1910 — 20 november — 1960

#### **kalender 1961**

In dezelfde mooie uitvoering als in 1960 is de kalender 1961 verkrijgbaar. Wilt U er ook nog een? U kunt deze bestellen door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

# MUSEUM

**I**k heb een reservehoofd gezien. Bijzonder praktisch, hetgeen al dadelijk blijkt uit het feit, dat de eigenaar met hoofd en al reeds geruime tijd uit het gezicht is verdwenen. Van deze persoon is niets meer over dan het reservehoofd, kalksteen, hoogte 19,5 centimeter, dateert van ruim 4500 jaar geleden. Ik neem dan, dat wij, gij en ik lezer, onze hoofden over 4500 jaar ook wel kwijt zullen zijn.

In een tijd, waarin men zo gemakkelijk het hoofd kwijt raakt, zowel in overdrachtelijke als in letterlijke zin, is het natuurlijk reuze-makkelijk een reservehoofd te hebben. Men leest de krant of woont een vergadering bij. Of men ontmoet een wezen van de andere sekse. Men raakt het hoofd kwijt. Dat bemerkt men dan wel, maar op dat ogenblik kan men er niets tegen doen. Men zet dan allerlei onberaden stappen, die men wellicht later betreurt. Men weet het, maar holt niettemin zyn verderf tegemoet.

Wat zou het dan goed zijn, als men kon zeggen: „Hola, nu opgepast! Even het reservehoofd voor de dag gehaald”. Want met een lichte verkalking komt men soms tot de gekste dingen, maar met een geheel kalkstenen reservehoofd van 19,5 cm kan er niet veel meer gebeuren.

Tot deze en dergelijke overwegingen kwam ik bij het bezoeken van de tentoonstelling van Egyptische kunst, die te Amsterdam wordt gehouden. Reeds eerder heb ik de gelegenheid gehad mee te delen, dat ik meer plezier heb in de voortbrengselen van het Egyptische rijk dan in de worstelaars en mollige vrouwen, die de Grieken ons nagelaten hebben. Toen ons dan ook werd aangezegd, dat te Amsterdam allerlei voorwerpen te zien zijn, afkomstig uit de musea van Kaïro en Alexandrië, zijn wij er haastig heengegaan, want het aantal keren, dat wij in ons leven Kaïro en Alexandrië zullen bezoeken is te verwaarlozen.

Ik zal u hier niet vermoeien met een beschrijving van al het schoons en merkwaardigs, dat op deze tentoonstelling is te zien. Het staat trouwens allemaal uitvoerig in een fraaie verzorgde catalogus. Met dit boekwerk in de hand sluipen de bezoekers langs het kalksteen, porfier, albast, graniet. De meesten houden het hoofd ietwat schuin en zien het beeldhouwwerk op en neer. Wantrouwige naturen trachten soms achter de kunstvoorwerpen te kruipen om te controleren of het boek de volle waarheid bevat en of zij wel alle hiërogllyphen krijgen, waarvoor zij betaald hebben.

Het heeft mij verbaasd en als bejaard persoon verheugd, dat niet alleen wij, die toch zoveel dichters bij de oude Egyptenaren

staan, zulk een tentoonstelling bezoeken, maar dat ook tal van jongeren, tieners en twintigers zich willen verdiepen in de scarabeeën en de god Nefertem, de lotus aan de neus van Re.

Dat had ik, eerlijk gezegd, niet verwacht. Afgaande op de berichten, zou men kunnen denken, dat deze generatie alleen maar belangstelling heeft voor bromfietsen, alcohol en toegepaste sexuologie. Welnu, dit is niet waar.

Ik heb ze zien staan in de regen voor het museumgebouw, wachtend tot ze binnengelaten werden. Ik heb ze vrij aanzienlijke bedragen zien neertellen voor toegangsbewijs en catalogus. Ik heb ze zien staan voor het beeld van Merit, devoot en in zichzelf verzonden, met rode kousen en spijkerbroeken, rattekoppen en alle andere accessoires van de Jeugd van Heden.

Misschien is er toch niet zo heel veel verschil tussen deze en alle vorige generaties. Een jaar of dertig geleden stonden de oudere heren en dames, die nu in royale grijze pakken en mantelcostumes door hun heldere brillenglazen even de kennismaking met Ramses II komen hernieuwen, in dezelfde zalen met warrige harddossen en manchesterjassen de generatie der bolhoeden en panama's uit te dagen.

En ik heb zojuist gelezen, dat de Egyptenaren uit het Middenrijk klaagden over de jongelui van 2000 vóór Christus, die maar over de straten liepen te slieren en bier dronken en van de ernst des Egyptischen levens niets wilden weten.

Toen wij ons door de ganse tentoonstelling hadden heengewerkt, tot en met nummer 277, deksel van een mummiekist, waarop een rijk gepolychromeerd meisje was afgebeeld, zijn wij met onze moede benen en het rijk gepolychromeerde meisje, dat ons vergezelde naar de Rijkskoffiekamer gegaan, die aan het museum is verbonden. Daar troffen wij een aantal jeugdige nozems, nippende aan de Rijkskoffie en in drukke gesprekken over de gestorven culturen. Voor zover ik kon nagaan werd er geen jenever gedronken, geen marihuana gerookt en de verhouding tussen de jongens en de meisjes was uiterst decent.

Nee, het is me echt meegevallen. Als men zich enigermate verdiept in de zedengeschiedenis van Egypte, Assyrië en dergelijke landen kunnen we werkelijk niet zeggen, dat wij nu zo vreselijk zijn achteruitgegaan.

Integendeel. Want wij zijn wel bereid ons te verdiepen in de Egyptische cultuur. Maar wie heeft ooit gehoord, dat de oude Egyptenaren zoveel belang stelden in onze beschaving?

H. H.

## lezingen voor de radio

- zo. 27 nov. VARA 9.45 uur: Mej. Mr. J. J. Th. ten Broecke Hoekstra: „Verdraagzaamheid”.
- zo. 4 dec. VARA 9.45 uur: Prof. dr. Libbe v. d. Wal: „En wat zegt de Humanist daarvan?”
- di. 6 dec. AVRO 4.00 uur: P. N. Kruyswijk: „Is voor ons het feest voorbij?”
- zo. 11 dec. VARA 9.45 uur: Mr. M. Knap: „Misdaad en verdraagzaamheid”.